

SYRSKÝ VÝKLAD BIBLE
JAKUBA BAR-SALĪBĪ
A NĚKTERÉ UKÁZKY Z NĚHO.

PODÁVÁ
TH. DR. JAR. SEDLÁČEK.

V PRAZE 1907.
NÁKLADEM KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.
V komisi u Fr. Řivnáče.

X.

Syrský výklad bible Jakuba bar-Šalībī a některé ukázky z něho.

Podává ThDr. Jaroslav Sedláček.

(Předneseno dne 18. listopadu 1907.)

Syrský lid přijal křesťanství velmi záhy a měl snad již v prvném století křesťanském překlad bible Starého Zákona. Jejich biblické překlady mají pro biblickou kritiku velikou důležitost, neboť byly dosti věrně z hebrejštiny aneb z řečtiny učiněny. Jsou-li věrné, očekávali bychom, že se budou shodovati; Syrové se však časem náboženskými rozmíškami a politickými převraty rozdělili ve více stran a kmenů, a každá jejich strana si svou syrskou bibli po svém učení pozměňovala.¹⁾ Nyní tu rozeznáváme dlužno aspoň trojí recenzi bible: *nestorianskou, jakobitskou a katolickou*, dle vyznání, ku kterým se Syrové hlásí. U orientálních národů bývalo náboženství vždy nejdůležitějším činitelem všeho jejich života; pro náboženské odchylky roztrženy svazky národa, ano i pouta pokrevnosti. Syrové, kteří měli svá sídla v Persii, přidali se k učení Nestoriovu, odtrhli se od katolické i od řecké církve, a zůstávají *Nestoriany* až po naše doby. Syrové západní, kteří náleželi politicky k Řecku, přidali se k *Mono-fysitismu*, stali se *Jakobity*, a mnozí z nich udrželi se v rozkolu až

¹⁾ U Afraata jest uvedeno, že v Diatessaron jest psáno: *In principio erat „vox“ quod est Verbum*. Sv. Efrém má: *A principio erat Verbum*, a připomíná k tomu: Střez se, abys nepovažoval to slovo jako něco malice něho a nepatrného, abys je snad nechtěl nazývat „hlasem“; hlas „qâlâ“ totiž od počátku neexistuje, neboť on, dokud není promluveno, není, a jakmile je promluveno, tím i hlas hned přestává. Tedy ne „hlas“ bylo Slovo. Zavrhuje tím četbu, jak ji podávalo Diatessaron u Afraata.

Jinde dří: Petr Krista nezapřel, neboť Kristus mu neřekl: Jsi bez víry „hasîr haimenûtâ“, nýbrž modicae fidei, „malé víry“, zéûr haimenûtâ! I tu zavrhuje Efrém znění Diatessaron.

podnes. Ona část jich, která zůstala při pravé víře, pojmenována *Melkité*. *Maronité* tvoří též část syrského národa; byli kdysi monotheety, v křižáckých dobách a po florencském sněmu přiklonili se ku katolické církvi a nyní jsou s ní úplně spojeni. Politická a náboženská roztržka způsobila, že se tito synové jednoho národa časem od sebe odchýlili i nářečím i písmem a liturgií.

Syrští spisovatelé zabývali se ovšem též výkladem biblických knih. Výklady jejich by mohly býti velmi důležité, neboť oni mohli jako Orientalové snáze pojati a pochopiti smysl a význam mnohých biblických výroků. Vůbec lze tvrditi, že dobrý výklad bible může býti psán pouze Orientalem aneb mužem západním, jenž se do východních poměrů dobře vžil a na věci Východu správně nazíráti dovede.¹⁾

V tom ohledu jsou syrské výklady bible výbornými, neboť jsou psány dobrými znately východních poměrů. Kdežto, jak známo, učitelé tak zvané *alexandrijské* školy místa biblická obrazně či allegoricky vysvětlovati hleděli, dbali *syrští* vykladaelé slovního a prostého výkladu, jsou věcnějšími. Jednu vadu lze většině syrských vykladaelů činiti, že jsou totiž málo původními; jejich výklady závisí obyčejně na řeckých spisovatelích oné doby. Tato okolnost však je může též dobře doporučovati; v jejich výkladech zachovaly se nám namnoze výborné a vzácné výklady a poznámky nejlepších řeckých komentatorů.

Nejslavnější syrský spisovatel, *sv. Efrém* († 373), podal původní výklady biblických knih; toho nepředstihl z pozdějších Syrů nikdo.

Zvláštní ráz dlužno po něm přičísti *nestorianským* výkladům bible; tyto jsou založeny na pracích Theodora z Mopsvestie, jenž zůstal Nestorianům „blahoslaveným vykladatelem“, i když byl zavržen řeckou církví. Theodor vymytoval ze Starého Zákona messianské

¹⁾ Orientalové nejsou na př. v číselných údajích správnými; vykladaeli jest k tomu bráti zřetel. Jednomu missionáři vykládal Arab, že obětují v jejich obci každoročně na jaře berana; jiný Arab téže obce ale tvrdil, že obětují dvě ovce. Oba mluvili pravdu. Na čísele při tom nezáleží, ani na zvířeti, nýbrž na oběti; proto nedbali toho, aby určitě řekli, byly-li to dvě ovce aneb jediný beran. Ten, jenž řekl, že obětují dvě ovce, obětoval snad berana.

Když opouštěli Israelité Egypt, tu je v bibli třikráte řečeno, že žádali od Egyptanů zlaté a stříbrné ozdoby a oděvy, a že tak oloupili Egyptany (Ex. XII, 36). Tento výraz není potupným, jest orientálním. Israel byl v Egyptě jako ve službě; když dojde služebníkovi jeho doba, očekává, že obdrží od svého pána dar, a pán se také chystá jemu nějaký dar uděliti. Jakmile služebník ten dar obdržel a vzdálil se, raduje se tomu, že takový dar obdržel, ač ho očekával; a tak asi Israelité pravili: Hle, jak jsme oloupili Egyptany!

myšlenky, v Novém Zákoně odděloval osobu Krista, mistra a mravního vzoru, od Slova, jež v něm přebývalo; byl jaksi rationalistou staré doby. Jeho spisy byly od počátku pátého století do syrštiny překládány a těšily se u Nestorianů větší vážnosti než výklady Diodora, Theodoreta, Basila, Řehoře nazianského a nyssenského, ano ani spisy sv. Jana Zlatoústa je nevytlačily, jak se o to snažil Henánáz z Hdájab (k. 590). Theod. † 428.

Výklady *Monofysitů* počínají se stoletím šestým. V nich jest patrným vliv řeckých a starších syrských vykladatelů. Hlavním zdrojem byl jim Sv. Jan Zlatoúst, po něm Cyrill alexandrijský, Severus z Antiochie, ze Syrů sv. Efrém, Jakub ze Sarúg; Origenes jest velmi zřídka uveden, Theodor z Mopsvestie hlavně v polemikách. Značná řada monofysitských vykladatelů počíná se Filoxenem a končí „pokladnicí tajemství“ Bar Hebreá. Jakub bar Salibi zaujímá v jejich řadě velmi čestné místo.

Jakub bar Salibi jest nejpłodnějším spisovatelem Syrů monofysitských ve 12. století. Narozen v Melitene, byl r. 1154 patriarchou Athanasiem povýšen za biskupa v Mar'áš, při čemž obdržel jméno Dionys, jímž se obyčejně uvádí. Po roce dal mu patriarcha diecési Mabbúg, 1166 svěřena mu patriarchou Michalem diecése v Amid, kde r. 1171 zemřel. Psal spisy různého obsahu: dogmatické, obranné a polemické, liturgické i asketické, byl filosofem dle Aristotela, básníkem a exegetou. Vykládal centurie Evagriovy a spisy učitelů, napsal výklad o dialektice, výtah dějin Otců, svatých a mučenníků, dvě liturgie, spis proti kacířstvím a proti Židům, o složení lidského těla a j.

Nejobsáhlejším dílem Dionysia jest *výklad bible*. Ač sám praví, že v něm podává jen výtah ze spisů starších, a že dbá při tom stručnosti, vzrostl tento výklad na více než 2500 velkých stran. Dílo to nalézají se posud pouze v rukopisech. Výklad k *Starému Zákonu* nebyl asi tak často opisován, neboť se zachoval v málo exemplářích. V pařížské národní knihovně jest starý rukopis výkladu Bar Salibiho k *Starému Zákonu* (syr. 66), úplný a dosti zachovalý. Druhý exemplář jest uchováván v místě Mardin, kdež byl v klášteře sv. Hananja roku 1832 řeckého počtu, t. j. rok 1520 našeho počtu, psán; z toho učiněn roku 1890 věrný opis, který jsem přispěním syrského patriarchy Rachmáního zakoupil.

Po knihách Mojžíšových následuje hned výklad Joba; zajisté proto, že připisovali kdysi knihu Jobovu Mojžíšovi. Z deuterokanonických knih vyložena pouze kniha Sirachova, která je na posledním

místě. Pentateuch, žalmy a prorocké knihy vykládá dosti obšírně, jiné zase velmi stručně, některých vůbec nevyložil. U některých míst podáván dvojitý výklad: *materiální*, t. j. slovní, a *duchovní* či obrazný. Někde, jako u Jeremiáše, podává i trojitý výklad: Jednou vykládá dle Septuaginty, pak dle Pešittā, či dle starého syrského překladu, a po té ještě přidává výklad materiální a duchovní. Žalmům předeslal delší úvod, v němž odpovídá na mnohé otázky: k čemu jest kniha žalmů, kdo žalmy psal, jak jest jich užívati? Mluví tu i o řeckých překladech, udává, že Ignác, biskup Antiochenský, třetí nástupce sv. Petra, zavedl střídavý zpěv žalmů, a j. Celý výklad jest vybraná snůška z četných komentátorů řeckých a syrských; někde jest jako řetěz, tam, kde vykládá verš po verši a přidává různé výklady. Ze Starého Zákona nebylo dosud nic otištěno a uveřejněno.

Výklad ku knihám *Nového Zákona* byl velmi rozšířen a nejspíše též často opisován; proto se zachovaly exempláře jeho rukopisů skorem ve všech knihovnách, ve kterých jsou syrské spisy. Můj opis byl učiněn podle rukopisu, který náleží patriarchu syrskému, Ignáci II. Rachmání a pochází ze XVII. století. Dle toho vydali jsme spolu se Chabot v Paříži poprvé začátek výkladu Evangelia sv. Matouše v syrském znění; k tomu vyšel zároveň též latinský překlad v druhém svazku sbírky „*Scriptores Syri*“. Vydané syrské znění bylo srovnáno ještě s rukopisem, který se nalézá v Paříži a pochází z Edessy, kde byl dne 27. července roku 1174, tedy tři leta po Dionysově smrti opsán; jiný přibraný rukopis pařížský pochází z Tūr Abdín z roku 1457. Z výkladů B. Salibi přeložil Angličan Loftus v 17. století některé části výkladu sv. Matouše a Evangelium sv. Marka a vydal je v anglickém jazyku; ostatní překlad N. Z. zůstal v rukopisech.

Bar Salibi jest sice Monofysitou, tedy kacířem a rozkolníkem, avšak on nezastává svá odchýlná učení fanaticky a nepíše proti katolickému učení. Horlivým a zaujatým jest proti Židům, proti Arabům, proti Nestorianům, Macedonovi a Ariovi. Jeho interpretace jsou lehké a plynou jako řetěz verš za veršem. Rád zabíhá i do filosofie, ukazuje svou znalost lékařství, fysiky a astronomie. Cena jeho výkladů spočívá hlavně v tom, že jsou v něm zachovány citáty ze starých, někdy i ztracených vykladatelů řeckých a syrských. Neuvádí jich doslovně, neboť sám praví na počátku, že chce výklady starých zkráceně podati; některé prameny cituje asi podle jiných; nestorianských výkladů zajisté před sebou měl, ač jich zřídka udává.

Zdá se, že užil výkladů, z nichž i Jiří z Be'eltán čerpal, neboť uvádí v rodokmeni Kristově stejné prameny s Jiřím; snad vypsal též mnohé části z nestorianského výkladu Išo'dáda z Mervu, jehož nejmenuje. Efréma, Jana Zlatousta, Cyrilla, Moše bar Kéfa a Jana z Dáry, Jana bar Šušán, Josefa Flavie, Eusebia jmenuje a čerpal snad přímo z jejich spisů.¹⁾

Biblické citáty uvádí dle překladu Pešittā; na mnohých místech dovolává se, jako to činí též Išo'dád, řeckého znění, nezřídka přibírá i znění překladu Heraklejského a Diatessaron. Se zálibou vysvětluje hebrejská jména a slova.

* * *

Tak dí na začátku bible při prvních slovech: *Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi*: Slovo *Brišith* jest z hebrejštiny a vykládá se, že jedním slovem a najednou stvořil Bůh nebe i zemi. Jiní tvrdili: *Brišith*, t. j. najednou a v okamžení stvořil Bůh svět; jiní vykládají: nejprve. My však pravíme, že se *Brišith* dvěma způsoby vykládá: Věčně, jako pravil Bohoslovec: Což jest starší onoho *Brišith*? Jiným způsobem se vykládá: Počátek a hlava a začátek. Tento počátek jest začátkem doby, od toho se pak určoval a počítal čas. Efrém má podobně: Na počátku stvoření viditelných věcí. Allāhā vykládá „tok“, proud dobroty Boží; řecké „theos“ vysvětluje: vidoucí a patřící Bůh.

Tam rozepisuje se o *tmě*, která byla nad spoustami vod, či nad propastí, a praví: *Tma* není podstatou, nýbrž jest to nedostatek světla, t. j. nejsoucnost světla (*carentia lucis*), jako jest chudoba nedostatek bohatství a slepota nedostatek vidu a zlo nedostatek dobra. A co jest stín za dne, jest tma v noci, a slunce jest příčinou tmy,

¹⁾ U Dionysa jsou jmenováni: Andreas Chronicarius, Antiochus biskup, Aristoteles, Athanasius († 373), Basilius († 379), Caius (cca 222), Cerinthus (cca 100), Clemens Rom. (cca 100), Cyrillus Alex. († 444), Ephrem Syr. († 373), Epiphanius Cyperský (403), Flavius Josephus (1. století po Kr.), Georgius Arabs (687), Gregorius Nazianzenus († 390), Gregorius Nyssenus († 394), Hegesippus (180), Hippolytus († 235), Jacobus Edess. († 708), Jacobus Batnanensis (Sarug † 521), Ignatius, Johannes bar Šušán († 1073), Johannes Chrys. († 407), Johannes Daranus (v 9. stol.), Isaac Antioch. († po 459), Isidor z Pelusia (403), Julian Apostata, Julius Africanus († 238), Lazarus Bagdadensis (bar Sabthā, cca 829), Marcion (cca 138), Marūthā z Tagrīth († 648), Moses bar Kepha († 903), Origenes († 253), Paulus z Kallinike (528), Petrus et Paulus in libris Canonum apostolic., Petrus Alex. († 312), Philoxenus († 523), Porphyrius, Priscinus, Proclus Const. († 446), Severus Antioch., Tatianus (172), Theodorus Mopsues. († 428), Theodotus z Ancyry, Zacharias z Mytileny (529), Zoârâ, diac. Nisibenus.

kterou odstraňuje, jakmile jest nad zemí, je-li pod zemí, panuje tma. Tedy tma není ani podstatou, ani přirozeností, ani dějem, nýbrž nedostatkem světla. Kdyby byla bytostí, trvala by, i když slunce vyjde, jako trvá vzduch. — Avšak Nestoriané praví, že tma jest podstatou, a že to vysvítá odtud, že pravil David: *Učinil tmu a stala se noc*; ¹⁾ „učinil“ ukazuje bytost. Odpovídáme: Lháři jsou; neboť hle bylo řečeno: *Kdo učinil breptajícího neb hluchého? Nebyl to Bůh?* ²⁾ A každý ví, že breptavost neb hluchota nejsou podstatami, ale jest to nedostatek řeči neb sluchu. Dále, je-li tma bytností, jest buď hmotná aneb bezhmotná. Je-li hmotnou, nemá pak délku a šířku a hloubku jako každé těleso? A je-li hmotou, je na nějakém prostoru. Tma však v prostoru žádném není či místě; zavřeme-li totiž dvře, můžeme způsobiti tmu, kdekoliv chceme, když tam nevpuštíme žádného světla. Ani nejsou tmy látkou jako andělé a duše, které mají bytnost, ani nejsou věci, která dává tělesu cosi podstatného, jako bělost ve sněhu a černá na havranu. Věci pak bezhmotné nelze spatřiti, tmu však vidíme; bezhmotnou věc nelze na místě jiného tělesa pozorovati, tmu však v tělesném vzduchu vidíme; není tedy bytností, nýbrž jest to ta okolnost, že není světla, jako slepota. Jakub z Edessy dí: Tma jest smísení se prvků mezi sebou. Tehdejší tma pocházela z vlhkosti par. A stvořil Bůh svět ve tmách, aby se objevila užitečnost světla, jehož svět potřeboval. V duchovním výkladu svém praví bar Salibi, že nebe značí tu dokonalé lidi, země lidské srdce, nespóřadané, pokažené Pomlouvačem (tak se zove u nich ďábel), tma značí ďábla a hřích, světlo pak evangelium.

Bar Salibi míní, že byly *rostliny a stromy* stvořeny ve vyspělém stavu; stromy vyšly ze země a měly již květy a ovoce. Sv. Efrém zase míní, že první pučení rostlin způsobil měsíc, slunce pak to započaté dílo dokončilo. Měsíc by byl počal hned úplňkem; byl tehdy měsíc Nisan, tedy asi březen aneb duben, svět stvořen byl na jaře.

O Adamovi vykládá, že byl stvořen třemi božskými osobami. „Učiňme člověka“ bylo dle toho promluveno k ostatním božským osobám, a nikoliv k andělům, ani per plurale majestaticum. V tom shoduje se se sv. Efrémem: Adam měl tělo ze čtyř prvotních hmot složeno, duši mu vdechl sv. Duch. Přišel na svět a do ráje v dospělém věku asi třiceti let; soudí tak z let Kristových. O tom, kde asi

¹⁾ Ž. CIII, 20.

²⁾ Ex. IV, 11.

byl *ráj*, uvádí různá mínění. Dle sv. Efréma obkličoval ráj celou zemi a byl za mořem; dle jiného výkladu sv. Efréma byl v nepřístupné a tuze vysoké krajině, tak že tam vody potopy nedosáhly. Jiní tvrdí, že jest v moři, poněvadž za mořem žádné země není.

Ráj byl velmi rozsáhlý, neboť ho zavodňovala řeka, a ta se pak rozdělila ve čtyři toky. U řeky *Fisonu* dí: Řecký překlad zove ji Dunajem; tento, oddělen od společného toku, sestupuje a teče pod zemí oceanu, pak vytéká na straně západní, obtéká sever a přichází do krajin Indie, kde jest země Hevilla, a vtéká do indického moře. A zove se Fison, poněvadž teče většinou pod moři.¹⁾ — Jak známo, byl ráj vyhledáván podle údajů bible na velmi různých místech světa. O řekách Eufratu a Tigridu se vědělo; jména řek Fison a Gihon nebylo lze ztotožniti a hledali je tedy v rozličných krajích. Fison stotožňoval i sv. Efrém a Severian s Dunajem, snad proto, že to byla Řekům známá veliká řeka, a že chtěli, aby i Evropa měla nějakého podílu na někdejším ráji pozemském a chtěli ty řeky míti na čtyřech stranách světa. Ostatní vykladatelé viděli v řece Ganges rajskou řeku Fison, též z té příčiny, že to byla veliká a posvátná řeka u Indů; jiní mínili zase, že Fison jest Fasis starých, neb řeka Kúr v Kavkaze. O Dunaji dále praví: Mnozí tvrdí, že jest písek břehů této řeky a řečiště jejího naplněn mnohým nejlepším zlatem a perlami. Berulhā vykládá: jsou perly bílé neb červené neb modré.

O druhé řece ráje *Gihonu* praví: Řekové ji jmenují Nil, jiní Sehor. A když se odloučil od společného toku, sestupuje pod moře oceanu a vytéká na jihu; pak prochází zemí Ethiopů a Egyptanů a směsuje se s vodami Adriatického moře, jež jest u břehů Egypta. Gihon se zove, poněvadž prudce vyrazí a zavodňuje krajiny svého okolí tu i onde. Jiní stotožňovali Gihon s Araxem, neb s řekou Kerka, ve střední Asii neb v Persii.

Dle výkladu Bar Salibi byl Adam stvořen tam, kde stál později *Jerusalem*; odtud vedl jej Bůh do ráje. V Jerusalemě prý též zemřel, jak i pověsti Židů a Mohammedánů tvrdily. Na blízku ukazují dosud horliví průvodčí poutníkům ono pole s červenou zemí, z něhož vzal Hospodin prach k utvoření Adamova těla.

Někde zabíhá Dionys tuze do *podrobností* a klade si otázky a námitky, jež s předmětem trochu souvisí. Tak na př., když mluví o stvoření Evy. Gen. II. 21: *A vyňal jedno z jeho žeber a vsadil maso na jeho místo*; t. j. z Adama je vzal a nikoli z prachu, aby

¹⁾ Pouze pasah značí „přecházeti“; Fison jest však od jiného kmene.

byl jeden kořen a jedna hlava lidem, totiž Adam, a aby nemohl nikdo říci, že jest Adam jinak složen než Eva, a aby rozdělil lásku jednoho k druhému a aby žena byla poddána muži svému. Před Adamem to nevzal a neučinil, aby snad nežádala pak předností a nestala se pyšnou; odjinud nevzal tu kost, aby jí pak neopovrhoval a nebyla tuze sníženou; ani z hlavy jeho ji nevzal, aby snad nežádala si nadvlády. Vzal ji z jeho strany, že to je jaksi ve středu. Nevzal ji z pravé strany, aby nečinila nároky na rovnost, vzal ji z levé strany, aby byla poddanou a poslušnou, a aby ukázal, že jest slabou a potřebovati bude pomoci mužovy. Tím, že k tomu vzal žebro a ne něco jiného, ukazuje, že jest žena dokonalou jako žebro; na žebru totiž jsou maso i kosti a žíly a krev. A žena potřebuje ochrany a pomoci mužovy, jako potřebuje žebro, aby je chránilo a zachovalo rámě. Jako jest dále žebro křivé a není tak rovné, jako jsou kosti v ramenou a v nohou, tak bývá i žena často neupřímnou, bývá chytrou. Vyňaté žebro zobrazuje též bok Kristův, jenž byl na Kalvarii otevřen; proboden byl Kristus v boku svém, aby uzdravil a očistil ženu, která z boku se zrodila.

Na místo, kde bývalo žebro, dal Bůh maso, vyplnil to místo masem, aby se Adam neprobudil a necítil bolesti a nezanevřel proto na ženu svou.

Hadu měla říci Eva: Odkud znáš ty ta tajemství? a když jsou oči mé otevřeny, kterak můžeš říci: Otevrou se oči vaše? Jdi a jez ty sám dříve! Tak i sv. Efrém vytýká, že měla odpověděti hadu a nevěřiti jemu.

Při verši 6. (hl. III.): „*A vsala z ovoce jeho a jedla*“, připomíná Bar Salibi: Prála si, aby předstihla Adama v božství, neboť byla nerada, že on ji předešel lidským původem svým. Neprozradila se ihned, aby se Adam nebál a nezůstal pak věrným příkazu božímu a nezůstal i spravedlivým. Podobně vykládá i sv. Efrém.¹⁾

¹⁾ K. Mat. XXI. v. 19. Fík byl onen strom, z něhož jedli Adam a Eva; na fíku pomstěn byl hřích a dostavila se spravedlnost. Když totiž tento fík uschl, přinesli majitelé jeho kmen do města, a ukřižovatelé ho vzali a ukřižovali na něm Krista. Fík se zove syrsky *tittá*, a někteří tvrdí, že se proto jmenuje *tittá*, poněvadž pobízel ten strom a volal na první rodiče: Pojď ty! Táj att! Evo, ke mně! Poněvadž jest to tedy strom, z něhož první rodiče jedli, proto řekl Kristus, aby uschl. Jiní praví: Zástupové, kteří provázeli Krista do Jerusalema, lámali ratolesti se stromů a házeli je na cestu, ale majitel onoho fíku to nedovolil, a proto učinil pak Pán náš, že uschl. Jiní zase míní, že nevyšel onen majitel Kristu vstříc, a že proto učinil suchým onen strom, a že pak majitel přišel.

Při výkladu o *babylonské věži* míní, že mluvil Bůh s duchy řečí duchovní, s Adamem však hebrejsky; jiní mínili, že byla syrština prvním jazykem lidí na zemi. Nyní to již netvrdí nikdo. Po babylonské věži se prý čítalo ve světě sedmdesát a dvě řeči; dle jiných pouze šedesát.

* * *

Výklady *Nového Zákona* jsou u Bar Salibi obšírné. Před evangeliemi jsou delší *úvody*; úvod k evangeliu sv. *Matouše* jest spolu úvodem k celému dílu. Má 44 kapitol neb hlav; v tom shoduje se s prvním mímra či řečí Jiřího z Be'eltán. Hlavy jsou číslované a některé mají zvláštní nadpisy.

Hl. 1. o pramenech, z nichž výklady své čerpal, 2. o tom, že est Bůh, 3. o jednom a jediné Bohu, 4. o Boží Trojici, 5. o otcovství Boha, 6. o Slově, Bohu, 7. o ďábově pádu, 8. o stvoření člověka, 9. o prvotním hříchu, 10. o následcích jeho, 11. když věděl Bůh, že člověk zhřeší, proč jej přec stvořil? 12—26. o vtělení a vykoupení, 27. o křtu, 28. o eucharistii, 29. o neporušenosti Písma proti Arabům (pohanům), 30. proti Židům, 31. koliký jest zákon? 32. křest Páně jest počátek evangelia, 33. proč čtyři evangelisté? 34. kdo psal evangelium, jak povstalo Diatessaron? 35. kdy psali evangelisté? 36—42. proč psal Matouš? kde a v jaké řeči psali, jak látku rozdělili, čím počali, jaký měli účel, o čem psal sv. Jan? 43—45. o kanonech u Eusebia; co mají evangelisté společného, co zvláštního?

Dlouho se zdržuje u *rodokmenu Kristova*, a klade si zde velmi četné otázky. Tak se táže: Odkud zvěděli Evangelisté ony rodokmeny? Hned si odpovídá: Pravíme: Od Ducha sv., jako seznávali proroci skryté věci; pak též z knihy kronik a z knihy Esdrášovy. Židé měli ve zvyku odříkávati si rodokmeny svých otců z paměti. Matouš psal pro Židy a proto počíná Abrahamem a Davidem, neboť těm byly učiněny sliby; Lukáš došel v rodokmeni až k Adamovi; neboť psal pohanům, a aby zahanbil Židy, kteří se Abrahamem honosili.

Proč sestupuje v rodokmeni Matouš shora, a proč Lukáš vystupuje? Matouš sestupuje, aby ukázal, že Kristus, Slovo a Bůh, sestoupil k spáse naší; Lukáš vystupuje, aby ukázal, že pokřtění dochází povýšení.

K verši 20. hl. I. Mat. praví: *Zjevil se jemu (Josefovi) anděl ve snách a řekl jemu*. Proč neobjevil se anděl Josefovi zřejmě, jako Zachariášovi a Marii a pastýřům? Poněvadž byl věřící a nebylo mu třeba vidění zřejmého. Zachariášovi se ukázal patrně, že byl on lik-

navým k věření, neboť je známo, jak po zjevu andělském pochyboval; Marii ukázal se zřejmě, protože věc, kterou ohlašoval, byla těžká a nadpřirozená; pastýřům pak, že byli lidé prostí a nevzdělaní.

K tomu přidává něco o *snech*. Sny pocházejí buď od Boha, jako sny Josefa egyptského a Faraona a Nabuchodonosora a Daniele a Pilatovy ženy; aneb jsou od ďábla, jako různé a temné hallucinace; aneb z denního přemítání, když se věcí, kterou za dne konal aneb o níž přemýšlel, i v noci zabývá. Někdy přicházejí sny od povahy, která má v člověku převahu, jak praví lékaři; převládá-li v člověku krev (t. j. je-li sanguinikem), vidá ve snách vraždy a prolévání krve; převládá-li melancholie, vidá tmy a jeskyně a žaláře a co působiti může strach; jestli je flegma, vidá deště a řeky a tekoucí vody; převládá-li žluč, vidá oheň a slunce a paprsky a požáry, ale též víno, veselí a zpěvy. I z jiných příčin povstávají snové. Tento pak sen Josefův byl od Boha.

Při Mat. hl. XXVII., v. 19. mluví též o *snech*. Tam jest totiž řeč o tom, kterak poslala *Pilatova manželka* posla k svému muži, když soudil Krista, a vzkázala jemu: „Nic neměj s oním spravedlivým, neboť jsem mnoho trpěla ve svém snu pro něho.“ K tomu připomíná Bar Salibi: Zprvu snad nerozuměla svému snu, avšak když viděla pohnutí, jež panovalo v celém městě, pochopila svůj sen a poslala k svému muži. Pilát sám neměl o tom žádného vidění ani snu, neboť nebyl toho hoden, aneb proto, že kdyby byl měl sen, Židé by mu byli nevěřili a byli by řekli: Protože ho chtěl osvoboditi, řekl toto; aneb by to byl vůbec nevyjevil, aby nebyl obviněn, že když měl takové vidění, přece ho neosvobodil.

Manželka Pilatova nazývala se *Logania*. Ona vzkázala: Mnoho jsem trpěla ve svém snu pro něho! Ať se zastydí Chalcedonští a s nimi i Arménové, kteří počítají den od ranního rozbřesknutí; hle, žena Pilatova měla sen v noci, a ráno s nocí dohromady čítala, jak udává sv. Matouš. Den tedy má dvacet a čtyři hodiny a počíná večerem, jako my čítáme. Ona slova: „Trpěla jsem,“ která řekla, praví, že, vidouc sen neobyčejné moci, chtěla se probuditi a uniknouti mu, neboť sen ji lekal a zastrašil a to vícekrát po sobě. — A proč neoznámila tento sen svému muži, když byl ještě doma? Některí praví: V oné noci byla ona na jiném místě a proto k němu poslala. Már Efrém dí: Po prozřetelnosti Boží zapomněla sen svůj a neřekla mu ho doma, aby při její vzkazu v soudním domě posluchači se poděsili; když bylo celé město proti Pilatovi pro Ježíše, poslala k němu, aby nesplňoval vůli města, ale Ježíše osvobodil.

A co viděla ve svých snách? Někteří tvrdí: Viděla draky (ba'ly), kteří ji obkličovali a chtěli ji zraniti, ale Kristus toho nedopustil. Jiní: Spatřila Pána jako soudce všeho světa, viděla, jak jeho moc se rozšířila na všechny strany, viděla před ním rozbouřené moře a jej sedícího na vysokém a hrozném trůně; andělé sloužili před ním a tvorové se třásli, a slyšela hlasy: Tento jest Ježíš, který jest před Pilatem souzen! Jistě, že i jiné strašné a hrůzné sny viděla, avšak nevysvětlili, jaké by byly. Sny přicházejí z denních myšlenek a ze čtyř vlhkostí, to jest fluidí, jak tvrdí lékaři. A nyní opakuje, co byl řekl dříve o povahách a jejich vlivu na obsah snů.

U mnohých vykladatelů jest se nám diviti, jak dovedli věci velmi pochybné s největší určitostí, věci málo známé s nejdůkladnější podrobností představovati. Tak jest tomu i u Bar Salibi.

Uvádí na př.: Roku 35. Herodova *narodil se* náš Pán ve středu, jiní tvrdí v pátek, jiní v neděli, v noci, ještě před kuropěním (tak dí též Išodad), v téže době, v níž též vstal z mrtvých a v níž jednou učiní vzkříšení. Dne 25. měsíce Kanún prvního (prosinec), řeckého roku 309 (někde v rukopisech jest psáno 307, dle našeho počtu 313), jenž jest 43. rok císaře Augusta. Narodil se z panny, když jí bylo 13 let; ona zemřela v Efesu v stáří 51 roku, a pochovali ji sv. Jan Evangelista a jeho učenníci. V měsíci Nisanu (duben) přišli Magové. O těchto vypravuje dosti obšírně.

Při verši 1. a 2. hlavy II. Mat. praví: „*Magové přišli od Východu do Jerusalema a pravili.*“ Jest otázka nyní, *z jakého kmene Magové ti byli?* Eusebius a Řehoř Nyssenský praví: Z potomků Balaamových byli. Jakub z Edessy: Z kmene Elamitů, potomků Semových, byli. Jiní: Z potomků krále Seba a Saba, jako řekl David: *Dary jemu přinesou.*¹⁾ A byli to slavní mužové a přišli z Persie. — A *kolik* jich bylo? Někteří tvrdí: Tři byli, neboť tři dary přinesli. A s nimi bylo tisíc mužů, a proto byl celý Jerusalems pobouřen. Jakub z Edessy dí: Nejsou tři, jak je malují malíři, nýbrž dvanáct knížat to bylo a s nimi bylo více než tisíc mužů. Jiní: Osm jich bylo, jak praví Micheáš: *Povstane proti němu sedm pastýřů a osm pastýřů,*²⁾ totiž knížat; a s nimi veliké vojsko. Jiní: Byli to tři královští synové a měli sebou devět vzácných knížat ze své země. A král, jenž je poslal, nazýval se Piršabúr. I jména jejich jsou známa a sice: Hidondad, Artabanův syn, Waštaf, Gudafarův syn, Aršak, syn Mahdise, Zervand, Worodův syn, Arihu, syn Kosrau, Artahšat, syn

¹⁾ Ž. LXXI, 10. ²⁾ Mich., V, 5.

Haviláta, Eštanbuzan, Šišaronův syn, Mahduk, syn Huhama, Ahšireš, Zenibanův syn, Zardannah, Baladanův syn, Merudak, Bílův syn. A s nimi bylo skorem tisíc ozbrojenců a pět tisíc běžců. Když přešli řeku Eufkrat, doslechli, že jest v Jerusalemě hlad. I propustili čtyř své, které se utábořili u Eufratu, od Kalliniku či Rakah až ku Ktesifonu. A oněch dvanáct knížat pokračovalo asi s tisícem mužů v cestě a nesli sebou dary.

Sv. Cyrill a Jan praví: Magové navštívili Krista, když byl malíčký a v plenkách zaobalený. Tvrdíť totiž, že se Magům ukázala jeho hvězda již před jeho narozením, že oni pak v osmi dnech jeho narození se k němu dostavili, jak praví Cyrill. A vykládají dále: Slušelo se, aby byl v plenkách a v jeslích uctěn a vzýván, aby zázrak ještě více vynikl. Jiní zase praví: Téže noci a téhož dne, kdy se narodil, dostavili se Magové. To lze poznati z toho, že jest psáno: *Když se narodil Ježíš, přišli Magové.*¹⁾

Epifanius Cyperský s nimi nesouhlasí, ale dří: Náš Vykupitel se narodil v Betlemě, obřízce se podrobil v jeskyni, pak vešel do chrámu, kde byl vzat na lokte od Simeona, a odešel do Nazareta. Druhého roku ho přivedli, aby se představil Hospodinu v chrámě, a odešel opět do Betlema a vrátil se do Nazareta; na konci druhého roku ho opět vzali do Jerusalema a odešli do Betlema, neboť byli rádi, že mohou zase spatřiti to místo, kde se narodil. Když teď byli v Betlemě, přišli Magové. A to jest patrné z toho, že řekl Matouš: *A vešli do domu a spatřili dítě s Marií, matkou jeho, a padše k zemi klaněli se jemu.*²⁾ „Do domu“ tu řekl, a nikoliv „do jeskyně“, a „dítě“, nikoliv „nemluvně“ zabalené v plenkách. A téže noci měl Josef vidění, *aby vzal dítě a matku jeho, a odešel do Egypta.*³⁾ A v tom se tedy jeví, že byl tehdy dvě léta stár. Nemluvnětem totiž zove Písmo dítě, plenkami obalené, dítkem či „hochem“ to, jež žvatlá a leze a choditi počíná. To připouští i Eusebius a Már Efrém v písni: Druhého roku (přišli). Proto zabíjel Herodes dítky, jimž byla dvě léta a méně, podle doby, kterou vyzvěděl od Magů.

Magismus jest blud složený z pohanství a bludu chaldejského. Ctí totiž živly jako pohané a uctívá hvězdy, a klame se v počtu a v pozorování hvězd a znamení souhvězdí, jako Chaldeoové.

Cizím pohanům zvěstováno bylo jeho narození a nikoliv Židům, poněvadž svědectví cizích má větší víru než domácích; pak též proto, aby tím pohané odstranili nevěru Židů, kdyby snad chtěli říkati: Ne-

¹⁾ Mat., II, 1. ²⁾ Mat., II, 11. ³⁾ v. 13.

víme, kdy neb kde se narodil? a aby byli tak beze vší výmluvy ti Židé, kteří by Kristu nevěřili; neboť Magové se dostavili, ač neměli slov proroků. Jimi a Egypťany bylo narození Kristovo hlásáno mezi pohany.

Nebylo to zjeveno všem Magům, nýbrž jen těm, o nichž prozřetelnost věděla, že rádi uvěří. A byliť oni Magové výborní mužové, neboť se nebáli ani Heroda ani Židů, a veřejně nového krále hlásali, a podstoupili dlouhou a těžkou cestu. V oné hvězdě, která je vedla, spatřili prý dívku sedící, kteráž měla na klíně dítě s korunou na hlavě; tím byli k němu taženi. Jiní praví, že viděli Magové ve hvězdě napsáno: „Tatož jest hvězda Židovského krále, jenž se narodil; jako se i Konstantinovi ukázal obraz kříže na nebi, a poznal, že jím zvítězí. Jiní tvrdí: Viděli, že ona hvězda jasněji svítí než slunce, a tu se jim zjevil i anděl, jenž pravil: Král narodil se v Judsku, jděte a pokloňte se jemu!

Odkud obdrželi rozkaz, aby šli ke Kristu? Někteří praví: Od Balaama, svého praotce, kterýž předpověděl: *Vyjde hvězda Jakubovi,*¹⁾ a řekl: Židům narodí se král. Až se narodí, jděte a doneste mu dary. I napsali tuto zprávu. A po jakési době, spatřivše hvězdu, vzali dary a šli. Jiní praví: Daniel prorokoval Babylonským: Po tolika a tolika týdnech narodí se Židům král, a při jeho narození vzejde hvězda. Jděte a doneste mu dary! A babylonský král to zlatými písmenami zaznamenal. Když pak hvězda vzešla a Magové ji spatřili, přišli se mu klaněti. Jiní: V dobách Daniele, za vlády Nabuchodonosorovy, přišli mužové ze Šeba, přinesli králi dary, aby se tu naučili chaldeismu (astrologii). I řekl jim tehdy Daniel: Až se narodí Kristus, přinesou mu vaši králové ze Saby a Šeby dary. A oni to zapsali v knihovně, t. j. v archivu svém; když pak spatřili hvězdu, přišli. Jiní: Zaradušt kouzelník to prohlásil. Někteří míní, že to jest Baruch, jenž, poněvadž se mu nedostalo proroctví, pohoršil se a odešel k pohanům a naučil se dvanácti jazykům. A jest psáno v jeho knize: Sedě Zaradušt u pramene vod, kde se králové omývali, řekl svým žákům: V posledních dnech porodí panna Hebrejská syna, jenž jest z božstva; a v jeho narození ukáže se hvězda. Jděte, obětujte mu tři dary: Zlato a myrrhu a kadidlo! A mluvil též o jeho utrpení a vzkříšení. Nemají tedy Magové zásluhy, neboť nepřišli sami od sebe, ale že jim bylo předeepsáno. Jiní praví: Když byl odveden rod Danielův do Babylona, odfíkávali tam slova: *Nebude odňata berla od*

¹⁾ Num., XXIV, 17.

Judy, a Balaamovo proroctví: *Vyjde hvězda*, a ono: *Králové Šeba*, jež pronesl David, před králem perským a před králem ze Šeba a Saby, kteří tam byli zajatci. A ti dotazovali se Židů: O kom jest to řečeno? Daniel a jeho druhové řekli: O Kristu; při jeho narození vyjde hvězda slunce jasnější. A oni to u sebe zachovali a když se navrátili domů, zapsali to tajemství a přechovalo se tak až do dob Kristových. Már Johannes dí: Bůh pohnul jejich srdce, aby přinesli dary a šli za hvězdou, jako pohnul Cyra, aby propustil zajaté Israelity.

A od Východu přišli Magové ku Kristu, neboť na Východě byl založen ráj, a na Východě vychází slunce; odtud tedy vyšlo i slunce spravedlnosti. Když přišel náš Pán, panovali Peršané od Nisibis na Východ, a od Nisibis na Západ panovali Římané. A učinil Bůh, že byl v té době pokoj mezi nimi, aby nebylo Magům překáženo.

v. 2. *Viděli jsme jeho hvězdu na Východě, a přišli jsme, abychom se mu poklonili*; tak mluvili Magové. Hvězdou je přivedl k světlu slunce Krista. Hvězdy se při slunečním světle skryjí, tak se i ona hvězda, jak došli ku Kristu, ztratila a tak přestal i chaldeismus.

Nebyla to však pravá hvězda, jež se Magům ukázala. To vysvětluje z toho, že sestoupila a stála nad domem. Sestoupila, opustila tedy svoji výši, neboť jinak by byla nemohla určitě jako prstem naznačiti hledané místo. Když mohla tedy tak sestoupiti, patrně to nebyla přirozená hvězda, nýbrž jedna z vyšších mocností nebeských. S tím souhlasí i Cyrill a Jan a Theodot z Ancyry. Hvězdy jsou dvojího druhu: Jedny jsou stálé a mají nehybné postavení; jiné se stále pohybují. Tato hvězda se pohybovala, neboť šla před Magy, a jindy zase stála; nebyla to tedy hvězda. Dále dlužno říci, že některé hvězdy jdou v prostoru od východu na západ, jiné od západu k východu; tato však šla od severovýchodu k jihozápadu. Tak leží totiž Persie vzhledem k Palestině. Obyčejné hvězdy není za dne viděti; tuto bylo viděti i v noci i za dne. Když přišli do Jerusalema, ztratila se; když vyšli, zase se objevila. A neviděli ji jiní lidé, než Magové sami.

Co byla tedy? — Některí praví: Skrytá moc Boha to byla, jež se ve hvězdě zjevila. Jiní se domnívají, že přijal nějaký *anděl* tvar hvězdy, aneb že se hvězdou stal a vedl Magy. Ale nebyl to ani přelud, ani automat.

Některí by tímto rádi potvrdili učení chaldeismu či astrologie, a praví: Hle, když se Kristus narodil, ukázala se hvězda! Tak tvrdili též, že při narození každého člověka jeho zvláštní hvězda, která pak i jeho osudy řídí, na nebi vychází. Proti tomu tvrdíme my: Jestliže

silou, kterou astrologové hlásají, se zrodil, kterak mohl hned astrologii a síly její odstraniti? A z jediné hvězdy se nepoznává zrození člověka, nýbrž ze dvanácti a ze sedmi.

Astrologie soudí o zrození člověka ze *sedmi* hvězd bludných, jež se i planetami zovou a nejsou pevně v tělese nebeském. Jsou to: Slunce, měsíc, Mars, Merkur, Bel, t. j. Jupiter, Bilati, t. j. Afrodites (Venuše), Kronos, t. j. Kewán. A ze 12 *znamení zvířetníka*, která stojí pevně na nebi: Skopec, býk, blíženci, rak, lev, panna, váha, štír, veliké znamení či střelec, kozorožec, vodník, ryby. A praví: těch sedmero běží od západu k východu, a dvanáct od východu k západu s tělesem nebes, které jako kolo celý obvod země obkličuje; země pak stojí ve středu nebes jako naběhlý puchýř, v jehož středu jest zrno prosa.

A *dnové týdne* přisuzují se těmto oběžnicím: neděle slunci, pondělí měsíci, úterý Marsu, středa Merkurovi, čtvrtek Belovi, pátek Afroditě, sobota pak Kronovi. Astrologové bájí též, že jednotlivé části lidského *těla* od hvězd závisí: Slunce dává mozek, měsíc kůži, Mars krev, Merkurius žíly a svaly, Bel kosti, Afrodite maso, Kewán pak vlasy.

Dvanácte *znamení zvířetníka*, praví, zobrazují dvanáct měsíců roku; jedna jsou mužského, jiná ženského rodu. Každé pak znamení tvoří jednu část člověka dle vůle Boží. Skopec ustavuje mu hlavu, býk, ženského rodu, tvoří mozek, blíženci, mužského, tvoří ruce, rak, ž., prsa, váha, m., bok, panna, ž., páteř, lev, m., dává žaludek, štír, ž., kožní obal spodní, střelec, m., lýtka, kozorožec, ž., kolena, vodník, m., holeně, ryby, ž., zakládají nohy. — To vypsali jsme, připomíná Bar Salibi, z bludů Chaldejců, aby se nikdo nedal jejich bájemi svést.

Julian, Odpadlík, praví: Věc o hvězdě není pravdivou, neboť o ní hvězdáři nemluvili. Proti němu tvrdíme my: Při vážných věcech objevovaly se někdy hvězdy, jež se zovou vlasatice, komety. Tedy to nebylo mimořádným, že se při narození Vykupitelově objevila hvězda, že se anděl stal hvězdou, a že byla viděna pak pouze od Magů.

Ku konci se táže, co se asi s onou hvězdou stalo? (k v. 10.). Někteří praví: Sestoupila na pole, jež bylo na blízku Betlema, a které se jmenovalo *Kokeba* (toto syrské slovo znamená „hvězda“). A to by nebylo tuze divné. Jestliže totiž Betlehem, co se vysvětluje „dům chleba“, předobrazoval živý chléb, jenž sestoupil s nebe, Slovo tělem učiněné, mohla i vesnice, jmenovaná „Kokeba“, hvězdu, která vedla Magy, zobrazovati. My však pravíme, že to byl anděl, který na se

vzal obraz hvězdy, a když vyplnil svou úlohu, vystoupil do nebes a postavil se zase do své řady.¹⁾

V Mat. hl. III. mluví obšírně o sv. *Janu Křtiteli*. Odkud přišel Jan? táže se. A odpovídá: Z pouště Zifejských, kde vyrostl. V době totiž, kdy zabíjeny byly dítky, poněvadž se Magové k Herodovi nevrátili, tázal se Herodes opět kněží: Kde se má naroditi Kristus? Jeden pak z kněží řekl jemu: V sousedství našem narodil se hoch, a říkají lidé, že to jest Kristus. Herodes poslal hned pro otce. Když se Zachariáš dostavil, tázal se ho: Kde je tvůj syn? Odpověděl: Doma jest. I byli tam posláni vojínové. Někdo však z přítomných běžel a oznámil to Alžbětě. Ta vzala spěšně dítko a donesla je do pouště Zifejských. Když se pak Zachariáš vrátil a nenalezl ani Jana, ani Alžběty, bál se a utekl k oltáři. Herodes však poslal a usmrtil ho.

¹⁾ *Kepler* vydal v Praze roku 1606 knihu: „De nova stella in pede Serpentarii et qui sub eius exortum de novo iniit, trigono igneo“, v níž ukazuje, že se r. 1604 ve spojení hvězd Jupitera, Saturna a Marse zjevila jakás nová hvězda, která se objevuje každých osm set let. Vyslovil to mínění, že by to byla hvězda Magů. Způsob objevení obou hvězd jest však zcela rozdílný.

Podobná jména perských Magů uvádí i syrský biskup Šalomoun z Bassora (kol 1222) v díle svém: *Včela* (vydal Budge), a jsou i v slovníku Bar Bahlúlové. Dle podání byl Jasper, *Kašpar* neb Gaspar, když přišel do Betléma, dvacet let stár, a podával tam darem kadidlo v nádobě. *Baltazar*, čtyřicátník, podával ve zlaté nádobě myrrhu, a *Melchior*, šedesátník, podal zlatou schránku aneb zlaté jablko. Kašpar prý byl králem Tarsu, velikého obchodního místa, jež se v Starém Zákoně často uvádí; Baltazar by býval panovníkem v Saba, v zemi vonných látek; často ho však kladou do Ethiopie a bývá představován jako mouřenín (Is. 60, 6). Melchior prý byl z Arabie.

Marco Polo vypravuje ve svém cestopise z roku 1298 o místě Saba v Persii a udává, že odtamtud vyšli Magové, kteří se klaněli Kristu v Betlemě. Zlato vzali sebou, aby poznali, je-li pozemským králem, kadidlo ukáže, je-li Bohem, a myrrha, je-li lékařem. Nejmladší z nich podával mu nejprve svůj dar a divil se, vida, že je dítě ono v letech jeho samého; tak se zdálo i ostatním dvěma. Vešli tam pak společně a našli dítě, jak může býti ve 13 dnech. Za odměnu dalo jim dítě skříňku (dle jiných dala jim Panna Maria pásku z plenek). Skříňku neměli hned otvírati. Když ji však na cestě přec otevřeli, našli v ní kámen; ten měl značiti pevnost víry jejich. Oni význam toho kamene nepochopili a odhodili kámen do pramene vody, který tekł podél cesty. V tom okamžení stihl ohnivý paprsek onen pramen a ten počal hořeti. Králové viděli, že jest v tom nějaké tajemství, vzali něco toho ohně sebou do své země a tam ten oheň uložili v překrásném chrámě, který postavili. Oheň od té doby nepřestal hořeti, a lid neustával se tomu ohni klaněti. Tak se oni lidé — praví *Marco Polo* — stali ctiteli ohně.

Ornithogallum umbellatum (snědek [křivatec] vrcholičnatý) bývalo prý jmenováno „hvězdou betlemskou“.

Már Efrém míní: Zjevením byla Alžběta poučena a varována, aby ochránila dítě před vraždou Herodem zamýšlenou. Připravila mu tedy sukni z velbloudí srsti a opásala jej pasem, a toto roucho rostlo s ním po 30 let, jako rostla roucha synů Israelských s nimi; když táhli pouští po 40 let. Při útěku bylo Janovi dvě a půl leta. Jiní praví, že ho anděl odnesl a zachránil, jiní, že ho Zachariáš sám zanesl do pouště. Krev Zachariášova volala o pomstu a vřela v chrámě po 58 (68) let až k době Tita, Vespasianova syna. Když dobyl Titus města a vešel do chrámu, viděl pěníci krev a slyšel úpění, a tázal se, co by to bylo. Když byl o věci poučen, poručil kněžím, aby přinesli patřičnou oběť, a od té doby přestal i nářek a vření krve.

O tom, co stalo se po narození Janově, vypravuje k Luk. hl. I. v. 63: Zachariáš vyžádal si desek a napsal na ně: *Jan bude jméno jeho!* Snažil se sice Zachariáš vysloviti to jméno ústy, ale nemohl, neboť anděl dvakrát řekl: Nejprve *nazveš jméno jeho*, pak ono: *Nebudeš mluvit, až nazveš jméno jeho*. Napsal to jméno na desku; jako Starý Zákon Písmem byl uzavřen, tak měl i Nový Písmem počítí. A na deskách Mojžíšových bylo desatero přikázání, na desce Zachariášově bylo deset písmen, t. j. j, u, h, n, n, h, u, š, m, h. A Mojžíš zarážel jazykem, Zachariáš však byl němým. Zachariáš snad napsal buď pouze to slovo Jan, aneb tři slova: Jan jméno jeho jest. Když pak psala jeho ruka, rozvažoval se jeho jazyk a při posledním písmeni se rozvázal docela.

Proč nemohl jeho jazyk jmenovati to jméno? I pravíme: Napsala to ruka a ústa to vyslovila. Ruka jest totiž Janu bližší než jazyk tím, že má pět prstů, a jméno Jan má patero písmen, jako je mají i jména Zachariáš a Abraham a Isák a Jakub (j, u, h, n, n).

Jan zůstal prý na poušti až do svých 15 let a živil se tam kořínky. Dle jiných tam prodléval 30 let a jeho matka žebrala ve stanech Maadenských Arabů a tak se vyžívala.

Při verši 4. Mat. III. mluví o *pokrmu* Janovu a praví: *A pokrmem jeho byly kobylinky a lesní med*. Někteří míní: *Kobylinky* jmenuje med, který jíme, neboť poušť Zifejská jest teplá a jsou tam vždy kobylinky a včely medonosné. Jiní: Roztloukával si *kořínky*, přidával k nim medu a to jedl. Jiní: V řeckém rukopise jest psáno: Jídal sladké kořínky a zůstával na samotě; — ten pak, jenž překládal z řeckého do syrského, sveden podobností slov, domníval se, že jeho *pokrmem* byly kobylinky a lesní med. Jiní: V Diatessaron jest psáno: *Pokrmem jeho bylo mléko a polní med*; mléko totiž hodí se dětství

a med mužnému věku.¹⁾ Jiní: *Kamsé* jsou jemné a měkké kořínky, podobné klokoči, a ne tuze příjemné. Někteří je zovou kamsís, jiní kamsín. Jiní: Kořínky ty zovou se kuhé, jsou podobné pastináku (dřence), chuti však sladké jako med. Jiní: Výhonky rostlin jsou kamsé; a med onen byl hořký, který dávají polní včely. Jiní však zase dí: Kobylka přeletavá a přirozený med se tam při onom horku vždy nalézají. Isidor kněz zase praví: Nebyly to přirozené kobylky, nýbrž duše jakési rostliny, aneb zrna bavlníku, aneb jemné konce stromových větviček. Jiní: Pokrmem jmenuje jeho kázání a zove je kobylkami, poněvadž k letu do nebes pozvedalo ony, kteří věřili v Krista. A med, který jako sladkost hlásal, bylo pokání a království Boží. Jiní: Kobylky jsou Fariseové a Sadduceové, kteří byli zlí jako hadi a jedovatí, ale kázání Janovo je obracelo, že směřovali pak k nebi jako kobylka; a učinilo je čistými, jako čistou byla před zákonem kobylka.²⁾ Medem míní pohany, kteří dříve vydávali hořkost nevěry a zloby, kázáním Janovým stávaly se z nich prameny pravdy a dobroty mravů.

Slovo *kamsá* v syrštině znamená i „kobylku“ i rostlinu pastinák, dřeňka, „*pastinaca agrestis*“; odtud pošly ony různé výklady. Kdysi byla tato věc velmi důležitou. V životopise Petra Iberského z 5. století křesťanského se vypravuje, že bylo na Východě více klášterů, jichž členové chtěli žít po způsobu sv. Jana Křtitele. Jedni byli hoi boskoi, t. j. hoi tas botánas sitízontai, jedli rostliny, druzí pak byli akridofágoi, t. j. požívali kobylky. Jedni činili druhým výčitky, že nežijí dle příkladu Janova, a povstávaly mezi nimi i hádky o tom, co asi Jan na poušti jídal. Dobrý otec jednoho takového kláštera, Isaiáš jménem, byl u veliké vážnosti a všichni ho ctili jako světce. Ten těžce nesl ony rozmršky a chtěl je odstraniti. Jednou zjevil se mu Jan Křtitel, a tu se ho ptal Isaiáš, co byly ty jeho kobylky? Sv. Jan mu řekl: Byly to hlavičky rostlinných kořenů, jež jsem na poušti shledával. Isaiáš to oznámil mnichům a od té doby byl pokoj; živili se kořínkami.³⁾

O smrti sv. Jana Křtitele píše takto (k v. 8. a d. hl. XIV. Mat.): Dcera *Herodiady* žádala, aby jí dal Herodes hlavu Jana Křtitele. Pozoruj její odvážlivost. Neřekla: Poruč, aby sem přišel a byl zabit!

¹⁾ Išo'dād (Or. Chr. 1902, 36): Cibus eius mel et lac montis; v Diatess. bylo: lac dōrcadum.

²⁾ Lev., XI, 21 a d.

³⁾ Zeitschr. f. kath. Theologie. Bd. 28. „*Mléko a med*“ vepsali tam snad sektáři, kteří přísný půst zavrhovali (Massiliané též).

Bála se totiž jeho pokárání. Jeho hlavy si žádala, aby si mohla pak s ní dělati žerty.

Král poslal pak kata; řecky jest psáno kastonárá (quaestionarius), což znamená toho, jenž má meč a odpravuje. A dána byla hlava dívce; ten, jenž za svého života její vinu pouze v Judsku odkrýval, po smrti své ji rozhlašuje na všech stranách světa, neboť všude, kde se evangelium čte a vykládá, mluví se o její vině.

A donesla ji (hlavu) matce své. Když dala své matce hlavu Janovu, vrátila se zase k hostině a novými způsoby tance odměňovala Heroda za to, že její žádosti vyhověl. Bylo pak na blízku jezero, a šla tam a vstoupila na ně, aby na ledě křepčila; a tu probořil se led a spadla do vody až po hrdlo, a nějaká veliká ryba ji chytla. I snažili se ji vyprostiti, ale nemohli; tu odřízli pak její hlavu mečem, kterým byl i Jan stát, a ihned pustila ryba její tělo, ale nikdo se o ně nestaral.

Matka Herodiady vysmívala se zatím hlavě Janově a říkala: Kde jsou nyní ústa toho, který nám ztrpčoval život? Tu přinesli jí hlavu její dcery; přílišným pláčem vyšly jí oči z důlků a padly na hlavy Jana a její dcery. Když o tom slyšel Pilat, usmrtil všechny, kteří tam byli pozváni a přítomni. Odtud pak bylo mezi Herodem a Pilatem veliké nepřátelství, až v době utrpení Kristova se zase smířili. Herodes pak byl vyhnán a byl ve vyhnanství, kde zemřel vodnatelností a u velikých bolestech. Jan byl usmrčen dne 29. Ab měsíce.

O *haděch* vypravuje při hl. III. v. 7, kde Kristus přirovnává Fariseje s „plemenem zmijí“. *Zmijí* jsou různé druhy; jeden druh jest jako ona zmije, která se zakousla do ruky Pavlovy,¹⁾ jiný druh jest těch, jež se zovou aspis. „Plemenem zmijí“ je jmenoval a nikoli zmijemi, neboť není těchto plazů horších v ukrutnosti. Jejich plémě má dvě vlastnosti. Ten den, kdy počaly se mladé zmije, umírá rodič jejich; když se pak mají zroditi, protřhávají nitro své roditelky a ona umírá a ony vyjdou. Proto k nim přirovnal Židy, neboť oni zabíjeli své otce, proroky a spravedlivé; na konci pak i matku svou Jerusalem zpusťovali, což se stalo za Vespasiana, čtyřicet let po Kristově smrti.

V X. hl. v. 16. při slovech: *Buďte tedy moudří jako hadové*, praví Bar Salibi: Čtvero výborných vlastností má had. Jako vydává had celé tělo ranám a utrpením, jen když při tom svou hlavu zachová, tak i vy, vydejte vše, co máte, ranám a utrpením, víru však, která jest vaší hlavou, bez porušení zachovejte!

¹⁾ Sk. ap., XXVIII, 3.

Když had stárne, stává se mu jeho kůže obtížnou, oči jeho slábnou, a postí se čtyřicet dní, až zemdlí jeho tělo; pak vlezde do úzké a malé šterbiny, svlékne svou kůži, a omládne a zase nabývá síly a oči jeho se otevrou. Tak má býti i u hlasatelů evangelia: úzkou branou pokušení mají vejíti a svléknouti starou kůži hrůchů a obléci novou.

Dále, když jde had pít vodu, nebere sebou zub (stoličku) s jidem, nýbrž vypouští jed do jámy. To jest patrné odtud, že nemůže ve vodě do nikoho jed svůj vpustiti. Dle toho nemají mti kazatelé žádného hněvu proti nikomu, a chtějí-li věřící pít vodu života věčného, ať neberou sebou zub tělesné žádostivosti a nečistoty.

Dále ještě, když spatří had člověka nahého, ulekne se a utíká a nepřiblíží se k němu. Vídí-li ho však oděného, vrhne se naň; z toho jest nám naučení: jsme-li oděni vášněmi, vrhne se na nás zlý duch; odvrhneme-li však od sebe zlé žádosti a jsme-li prosti všech světských věcí, uteče Pomluvač od nás.

O *náměsíčnících* mluví zvláštním způsobem při Mat. hl. IV. v. 24. „Synem střechy“ jmenuje ďasa, který s vrchu a se střechy počíná; jest to trapič, který se řecky zove nařtir, t. j. lampter, svítilna. S opovržením ho jmenuje *synem střech*, aby ukázal, že bĕsům není nic vyššího než střechy. Mojžíš bar Kefa praví: Choromyslného (náměsíčníka) jmenuje synem střech, t. j. to jsou ti, kteří v dech novolunní bĕsem se zmítají; a to se jim děje jednou za měsíc. Jinde (X, 15) o tom praví: Posedlý se jmenuje synem střechy, neboť byli za dřívějších dob mnozí, kteří byli duchem trápeni, a on je vrhal se střechy a hubil. My však pravíme: Démon jest to a provádí svou činnost na začátku měsíce a na konci jeho, tak že se mnozí domnívají, že to působí měsíc a zlořečí jemu. Tak ničí démoni mnohé duše hochů a činí si z nich demony. Sv. Severus vykládá, že astrologům tak připravují nějakou hvězdu a svádí je k tomu bludu. Lékaři však praví: Jest to povahová nemoc; když se rozmnoží vlhkost v těle, napadne člověka, a proto jí bývají stíženi jinoši v nedospělosti své, když pak vlhkost přejde, bývají zase osvobozeni. A také tvrdí: Trápení ono je v člověku při oběhu měsíčního světla; kdo jest tím v mládí postižen, sotva se uzdraví. Jiní praví: Tato nemoc pochází z melancholie; vlhkost ta je uzavřena v cévách srdečních, které vystupují k místu mozku, kde jest obrazotvornost. Je-li vlhkost ta nízko, neškodí; vystoupí-li však do hlavy, přejde nad oči, a takový člověk se domnívá, že stojí na střeše, a že před ním stojí démon a

padá ve strachu a hrůze. My však se domníváme, že to byl démon a že démon z něho pak vyšel.

Mat. XXI. v. 2. *A hned naleznete oslici přivázanou a oslátko s ní.* O tom jest tu dlouhý výklad. Pozoruj, jaká jsou tu proroctví: *Naleznete!* a: *Nikdo vám nebude brániti!* Někteří praví: Ono oslátko náleželo Lazarovi z Betanie. Jiní: Oslice byla tam přivázána u révy a oslátko s ní, a nebylo známo, kdo je tam přivázal. Jiní: Jel na egyptské či bílé oslici, neboť králové a knížata tehdy tak jezdívali. To dosvědčuje Debora: *Oslavujte ty, kteří jedou na bílých oslicích.*¹⁾ Jiní: Oslice ona, na které jel, byla zvláště stvořena; tito nemají pravdu, neboť přivedli s ní i mládě.

Seděl na oslici, aby dal příklad pokory pastýřům. Dále, aby ukázal, jakým oslem byla naše hrubá přirozenost, jak dí Isaiáš: *Býk poznává svého pána a oslice jesle svého pána.*²⁾ Onen pán, jemuž zvířata náležela, nenamítal ničeho, když mu řekl, že jich Pán, totiž Kristus potřebuje. Tím odsuzuje Židy, neboť ti, kteří mu blízkými nebyli, poslouchali ho, kdežto oni, ač jim byl blízkým a konal zázraky, ho neposlouchali. Oslici přivedli a oslátko: z počátku seděl na oslici, a když se přiblížili městu, přestřeli poucho na oslátko a jel na tomto. Oslice jest obrazem synagogy, které se zprvu držel: synagoga byla totiž od počátku vyvolena a ozdobena dary božími, oběťmi a zákony; když však zavrhla Boha, Krista, byla opuštěna a bylo jí řečeno: *Hle, sanechá se dům váš pustý.*³⁾ Oslátko, na němž potom jel, jest obrazem pohanů. Tak vyplnilo se proroctví Zachariášovo: *Sedě na oslici a na oslátku.*⁴⁾ Jiní praví: Oslátko a oslice jest tu totéž, neboť sv. Jan praví: *Našel osla a seděl na něm.*⁵⁾ Totlikráte chodil po Judsku a nepotřeboval zvířete, ani když byl unaven, ale tentokrát pro námahu cesty jel. Z Jericha do Betanie jest totiž 17 mil; tu cestu vykonal pěšky, a od hory olivetské do Jerusalema jsou dvě mile (mile ovšem římské, asi 1 a $\frac{1}{2}$ km), zde jel. Cestou onou, pěšky vykonanou, zobrazil obtíž lidského pokolení, jež na ně přišla tím, že bylo přestoupeno boží přikázání; jízdou z Betfage do Jerusalema zase označil pokoj v nebeském klidu. Na oslici jel a nikoli na jiném zvířeti, aby ukázal, že jest tím králem, o němž prorokoval Zachariáš, a aby učil pokoře. Dále, když jedou králové do boje, jezdívají na koních a na slonech, Kristus však chtěl odvrátiti boje a zavésti mír mezi národy, proto jel na oslici, zvířeti, jež se do boje nehodí.

¹⁾ Soud., V, 10. ²⁾ Is., I, 3. ³⁾ Mat., XXIII, 38. ⁴⁾ Zach., IX, 9. ⁵⁾ Jan, XII, 14.

Oslátkem míní pohany, kteří nebyli podrobeni božím příkázáním, on však, Kristus, je podrobil, aby zachovávali jeho zákony.

Oslátko jest nečisté zvíře (dle obřadního zákona Mojžíšova), neboť není jeho kopyto rozštípené a nepřezvykuje; tak i pohané nebyli čistými a nečinili rozdílu mezi čistým a nečistým; Kristus je očistil.

Oslátko bylo uvázáno dvěma pouty, dobrovolně a mocí; dobrovolně svou žádostivostí, jako se pohané poddali modloslužbě; mocí byli spoutáni ďáblem; Kristus oboje pouto rozvázal.

Jel na oslátku, jež dosud nebylo pod jhem, aby ukázal, že jemu obtíže jsou snadny, neboť jest stvořitelem přírody, a aby poučil, že poslušnost pohanů jest snadnou, dle slov: *Přebývatí bude vlk s jehnětem.*¹⁾

Jedni praví, že si je vzal jako pán a řekl prostě: Přiveď je! Jiní míní, že o ně žádal, poněvadž jich potřebuje, a že pak oslátko zase vrátil. — Jan z Dáry praví: Jest psáno: Naleznete oslici přivázanou a oslátko s ní, rozvažte a přiveďte mně! a není psáno: Rozvažte oslici; míním tedy, že odvázáli oslátko a přivedli, oslice se pak odvázála sama a přišla za ním. A nenapsal evangelista: Jel na oslici. Dva apoštolové byli posláni, aby to zvíře přivedli, a nikoli jeden ani tři, neboť pohané voláni byli k víře skrze proroky a apoštoly. Simeon, stařec a muž v manželství, značí proroky, Jan, jinoch a svobodný, značí apoštoly, jimiž jsme k životu voláni.

Při proroctví o *skáse Jerusalema* (Mat. XXIV, 15) praví: *Když spatříte nečisté znamení*; t. j. protože volali při soudě Kristově o Velikonoci: *Nemáme ani krále ani císaře!* vnesl Pilat jednou v noci do jejich chrámu obraz Cajas císaře, který panoval po Tiberiovi, a žádal pak od nich: Je-li pravdou, co jste řekli, klaňte se tomuto obrazu, jako se mu klaní ostatní národové panství císařova! Pro tento obraz, který zove znamením, povstalo pak vzbouření, a neustalo až do spálení a zboření úplného. Jiní praví: Obraz orlice tam vnesl do chrámu. Jiní: Hlavu vepře vnesl do jejich chrámu. Már Efrém: Znamení, t. j. prapor, na němž byl obraz římské orlice, dal na kopí a vnesl ho do chrámu. Jiní to vykládají o modle, kteráž byla ovšem znamením nečistým pro Židy.

K Mat. XXVII. v. 33.: *A došli na místo, jež se zove Gagoltá, což se vysvětluje lebka.* Syrové hliněnou misku a lebku hlavy jmenují karkafta, Hebreové však gāgolta. Vykladaatelé praví: Když vcházel

¹⁾ Is., XI, 6.

Noe do archy, vzal sebou *kosti Adamovy*, a když z ní zase vyšel, rozdělil je mezi své tři syny. Semovi dal jeho hlavu, ježto byl první ze synů, Chamovi pak a Jafetovi dal ostatní kosti. Tak jim též rozdělil celou zemi. Jafet obdržel severní kraje, Cham jižní a Sem prostřední, které leží mezi severem a jihem; Jerusalema pak náležel k střední krajině Semově. A praví: Pochována byla lebka Adamova na onom místě, v kraji skrytém, kde měl býti Kristus ukřižován. Když pak ukřižovali Krista, na Adamově lebce postavili kříž, aby na onom místě, kde smrt vzala počátek, počal i život a vzkříšení. V onom místě byl ukřižován, kde ustanovena byla též tajemství, která značila ukřižování; to místo se po celá pokolení k tomu zachovávalo a připravovalo: Tam sloužil Melchisedech jako kněz, tam obětoval; tam postavil David oltář a obětoval oběť a odvrátil mor. A to jest mlat Jebusity Aroná.

Před výkladem ostatních evangelií jsou zvláštní úvody, jež pojednávají o původci toho evangelia, o příčině, proč bylo psáno, o jazyku, v jakém bylo sepsáno, a pod.¹⁾

¹⁾ Tiskem vyšlo:

Corpus scriptorum christianorum orientalium, curantibus I. B. Chabot, I. Guidi, H. Hyvernati, B. Carra de Vaux.

Scriptores Syri. Textus. Series secunda. Tomus XCVIII.

Dionysii Bar Salibi Commentarii in Evangelia. Ediderunt I. Sedláček et I. B. Chabot. Fasc. I. Parisiis. E Typographeo Reipublicae. Carolus Poussielgue, bibliopola. 15, Rue Cassette, 15. MDCCCXVI.

Scriptores syri. Versio. Series secunda. Tomus XCVIII.

Dionysii Bar Salibi Commentarii in Evangelia. Interpretatus est I. Sedláček adiuvante I. B. Chabot. Fasc. I. Romae. Excudebat Karolus de Luigi. Parisiis. Carolus Poussielgue, bibliopola. 15, Rue Cassette. 15. MDCCCXVI.

Přehled obsahu.

Biblické překlady Syrů různí se dle význání str. 1. Trojí povaha syrských výkladů biblických 2.

Jakub bar-Salibi, monofysitský biskup, jeho život a spisy, jeho biblický výklad Starého a Nového zákona 3—4. Čerpal z řeckých a syrských pramenů 5.

Ukázky z jeho výkladu Starého Zákona: Co značí: „Na počátku“? Tma o sobě neexistuje 6. Adam stvořen Trojicí Boží; řeky ráje 7. Stvoření Evy ze žebra; jedla z ovoce figy 8.

Výklad Nového Zákona. Předmluva k evang. sv. Matouše. Kristův rodokmen 9. Sen Josefův a sen Pilatovy ženy; příčiny snů 10. Kdy se narodil Pán 11. Kolik bylo Magů, odkud byli a kdy přišli do Betlema? 12. Kristova hvězda Magů 13—14. Čemu učili chaldejští astrologové o hvězdách osudu? 15. Jak se zachoval Jan Křtitel 16. Jeho jméno, jeho pokrm 17—18. Jeho stětí a smrt Herodiady 19. Zvláštní vlastnosti hadů 19. Náměsíčníci 20. Oslice z Betfage 21. Nečisté znamení v Jerusalemě; Adamova lebka na Golgotě 22—23.

DR. ED. GRÉGR A SYN, KNIHTISKÁRNA V PRAZE. 1907.
